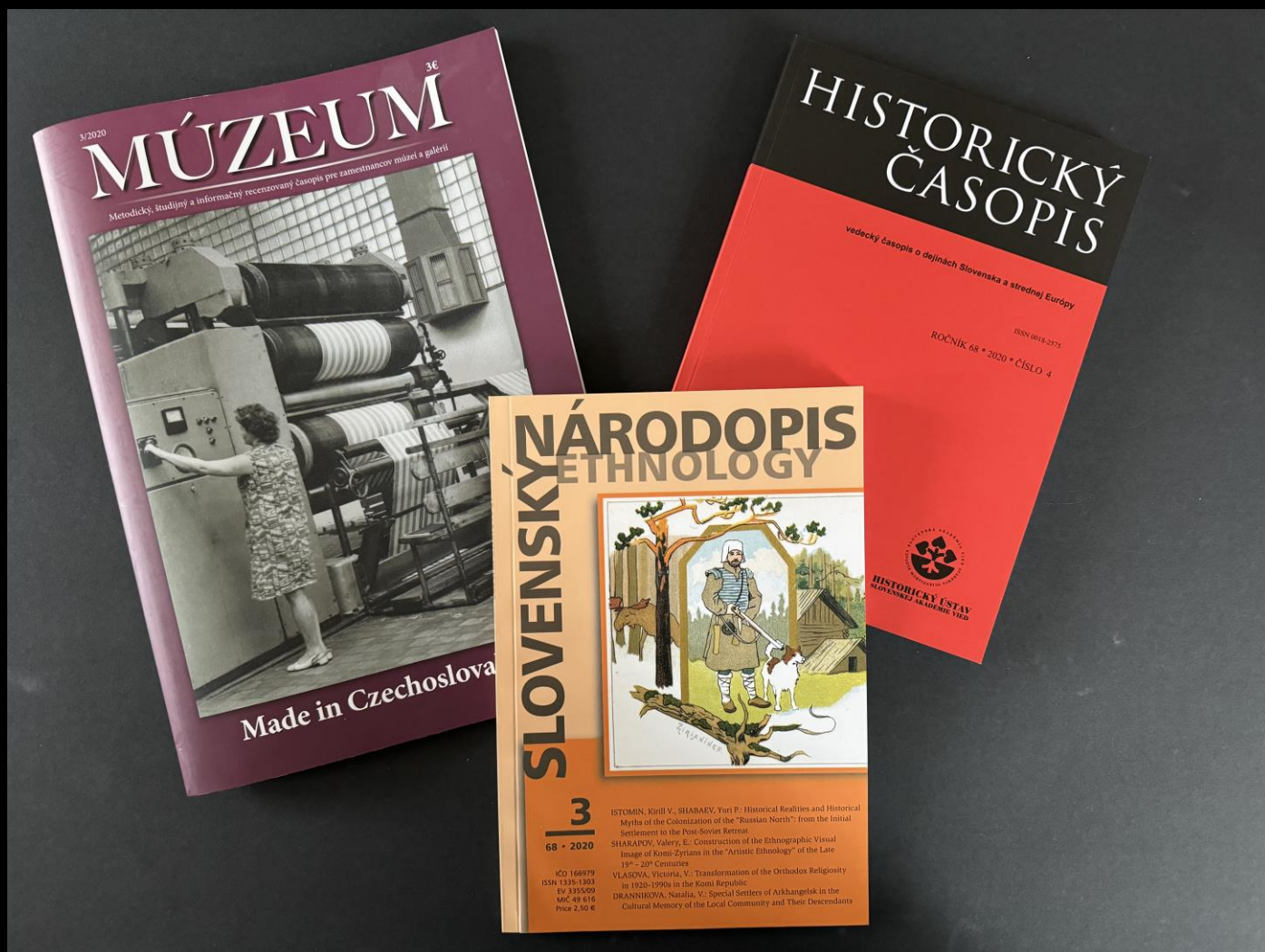

PERIODIKÁ, KTORÉ VÝZNAMOM PRESIAHLI STRÁNKY TLAČE

Večne čerství sedemdesiatnici

Tri povojnové slovenské periodiká, tri stálice v knižničnom fonde múzea, traja čerství sedemdesiatnici – Slovenský národopis, Historický časopis, Múzeum. Všetky v uplynulom roku-dvoch dosiahli „archívny“ vek a za dobu existencie na stránkach jednotlivých zväzkov s mierne premenlivou periodicitou priniesli nepreberné množstvo štúdií, článkov, informácií a materiálov.

Za prvé dve je v dobrom slova zmysle zodpovedná najvyššia vedecká ustanovizeň na Slovensku – Slovenská akadémia vied (SAV), ktorá vznikla na začiatku leta 1953 transformáciou konštituovaných vedeckých spoločností, aby v novoformovanom svete pokračovala v ich dlhodobej činnosti a bola pevným základom postavenia inštitucionalizovanej a profesionalizovanej vedy v slovenskej spoločnosti, reflektujúcej viac ako dve storočia snáh a pokusov o založenie adekvátne váženého a rešpektovaného „učeného“ subjektu. Jej úlohou bolo okrem iného prezentovať aktuálne výsledky práce jednotlivých vedeckých pracovísk a zároveň stimulovať akademikov na báze pestrejšej periodicity, než bola bežná ročenka alebo zborník, a formu vedeckého časopisu sprostredkovať aj odbornej i laickej verejnosti.

Priamym predchodcom súčasnej podoby periodika Slovenský národopis bolo osem ročníkov Národopisného sborníka, časopisu Národopisného odboru Matice slovenskej, vychádzajúcich v rokoch 1939 – 1947 a tri ročníky Národopisného sborníka Slovenskej akadémie vied a umení, ktoré ako zväzky 9 až 11 vyšli v rokoch 1950 – 1952. Prvý ročník nového vedeckého časopisu vyšiel

v roku 1953 ešte ako zväzok, štúdie, diskusie, správy, recenzie a referáty s 300-stranovým rozsahom obsiahli v priemere dve neskoršie radové čísla. Odvtedy¹ vyšlo 286 čísel, približne v dvoch desiatkach prípadov ako dvojčíslo, všetky v mäkkej väzbe, aktuálne číslo „priebežne vydávaného pokračujúceho zdroja“ si abonenti po väčšinu času môžu v schránke nájsť štyrikrát za rok (až na roky 1956 – 1958, keď bola periodicita vychádzania 6 × ročne, a roky 2009 – 2013 s periodicitou 5 × ročne). Viac ako dvadsať rokov vychádzal Slovenský národopis s podtitulom časopis Slovenskej akadémie vied, od roku 1975 ako časopis Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied, o ďalších dvadsať ročníkov neskôr to bol časopis Ústavu etnológie Slovenskej akadémie vied a od roku 2021 vydavateľa i sídlo redakcie definuje podtitul časopis Ústavu etnológie a sociálnej antropológie Slovenskej akadémie vied. Najobjemnejším alebo najplodnejším v histórii periodika bol rok 1985, keď vydanie 4 čísel 33. ročníka vyžadovalo 816 strán!

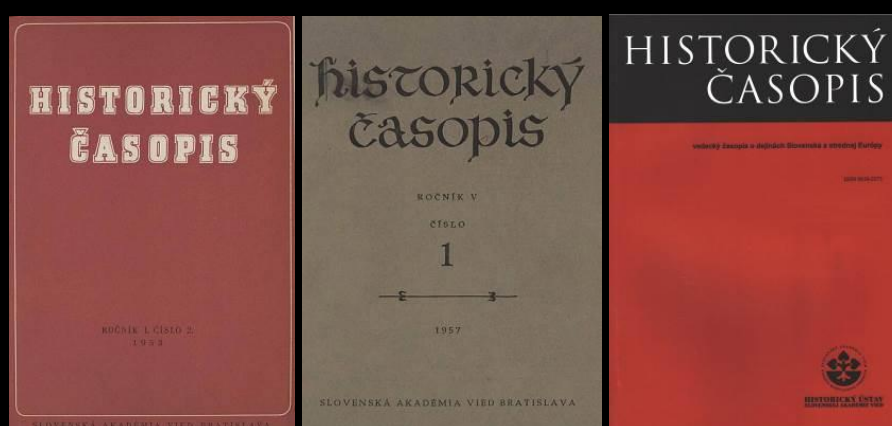
Zameranie časopisu Slovenský národopis určuje samotný názov vednej disciplíny zaoberajúcej sa etnografickým a folkloristickým výskumom slovenského národa, obsah od začiatku vydávania vymedzovalo územie Slovenska a región strednej Európy a okrem slovenských (a českých) príspevkov začali postupne pribúdať príspevky zahraničných vedeckých pracovníkov v pôvodných jazykových mutáciách. Po roku 1990 vnikala do všetkých spoločenských sfér pozvoľna angličtina, v časopise postupne nahrádzala dovtedajšie nemecké, ruské a francúzske resumé, ktoré zamenila za abstrakty a kľúčové slová, v roku 2010 pribudlo anglojazyčné piate číslo a počnúc 62. ročníkom vychádzajú prvé a tretie číslo v slovenčine, druhé a štvrté číslo v angličtine. Od roku 2011 má Slovenský národopis súbežný anglický názov = Slovak Ethnology. Jazyk však nie je jedinou inováciou, čoraz častejšie sa na stránkach časopisu objavujú práce z kultúrnej antropológie i ďalších príbuzných disciplín a interdisciplinárnosť sa prediera do popredia aj v pribúdajúcich monotematických číslach.

Vývoj grafickej podoby obálky Slovenský národopis

¹ Údaj aktuálny v čase písania príspevku (k 1. marecu 2024).

Ďalším „produktom“ SAV-ky je Historický časopis a rovnako ako Slovenský národopis i on má svoju – dokonca o čosi komplikovanejšiu – minulosť. Rukopisy zredigované ešte v roku 1940 vyšli v októbri 1942 ako dvojročník 1/2 s vročením 1940/1941 pod názvom *Historica Slovaca*, časopis Slovenskej učenej spoločnosti, ktorý bol zároveň 3. zväzkom edície *Acta Erudita Societatis Slovacae*. Pôvodný nakladateľ Slovenská učená spoločnosť bola v čase druhej svetovej vojny základom pre vznik Slovenskej akadémie vied a umení, tá prebrala aj vydávanie periodika, ktoré následne vychádzalo ako *Historica Slovaca*, zborník Historického ústavu Slovenskej akadémie vied a umení – nepravidelná periodickosť v rozpätí rokov 1945 – 1949 priniesla ročníky 3/4, 5 a 6/7. Neskôr, už v ustálenej ročnej periodicite a po zmene názvu, vyšiel v období 1950 – 1952 Historický zborník Slovenskej akadémie vied a umení, ročník 8 až 10. Až nadišiel rok 1953, vznik Akadémie a založenie „nového nástroja“ historickej vedy. Prvý² ročník Historického časopisu Slovenskej akadémie vied vyšiel v štyroch číslach na 745 stranách mäkkej väzby, ktorej zalomenie sa v mnohom ponášalo na sesterské periodikum Slovenský národopis. Grafika časopisu sa zmenila v roku 1956, keď na rozdiel od druhého zodpovedný výtvarník vsadil na strohosť, farebne i fontom odkazujúcu na historické pramene. V roku 1962 prišla ďalšia úprava zovňajšku – zmodernizoval sa font a zmenil kolor – od hnedosivých odtieňov k sivomodrým. Číslo 1/1966 prinieslo podobu, pod akou je časopis známy dodnes. Tri štvrtiny poľa zaberá vizuálne dominantná červená, ktorá v priebehu desaťročí čiastočne menila svoj odtieň zvýrazňovaný alebo potláčaný lesklým či matným povrchom obálky. Na obálke okrem periodických a vydavateľských náležitostí neskôr pribudlo i logo VEDA (1975), SAP – Slovak Academic Press (1992) a napokon súčasné Historický ústav Slovenskej akadémie vied (2011, inovované 2021). V hornej štvrtine je čierne pole s názvom seriálu v bielom, od šesťdesiatych rokov 20. storočia takmer nemennom fonte. Od začiatku vydávania doteraz vyšlo dovedna 317 čísel periodika (často v podobe dvojčísel), plus 8 suplementov (2007 – 2014). Pôvodná periodicita 4 × ročne vydržala do roku 1981, v období 1982 – 1993 časopis vychádzal 6 × ročne, aktuálne vychádza opäť ako štvrťročník (od roku 2015 vychádza i piate číslo ročníka v anglickom jazyku, toto však nie je zahrnuté v abonencii). Zatiaľ čo hlavný názov zostával nemenný, jeho rozšírená podoba variovala: *Historický časopis Slovenskej akadémie vied a umení*, *Historický časopis Slovenskej akadémie vied*, *Historický časopis Historického ústavu Slovenskej akadémie vied*. V ďalších názvových údajoch roku 2012 pribudlo: vedecký časopis o dejinách Slovenska a strednej Európy. Medzi vydavateľmi sa prestriedali Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Veda, Slovak Academic Press a Historický ústav Slovenskej akadémie vied.

Obal Historického časopisu neláka, ale ten obsah!

² Hneď prvé číslo nesie jeden dôležitý (chybný) údaj na obálke: ročník XI. Nevedno, či šlo o mýlku, tlačiarskeho škriatka, nostalgiu, alebo v dobe vydania čísla ešte nebola celkom jasná koncepcia periodika, respektíve stanovený údaj o kontinuite. Podobné otázky sú len domnienkami, pretože už ďalší údaj na titulnej strane v podstate všetko objasňuje: I (XI). V druhom čísle figuruje len aktuálne číslovanie: ročník I.

Zameranie časopisu čiastočne uvádza názov a ďalej rozvíjajú regióny strednej Európy, kde Slovensko, Česko i Československo majú spolu s dejinami, ktoré sa k nim viažu, pevný základ. V ustálenej štruktúre periodika je miesto pre publikovanie štúdií, komentovaných dokumentov, recenzií, polemík a informačných textov rôzneho charakteru i rozsahu. Gro obsahu stojí na pôvodných príspevkoch, ktoré autori dosiahli primárnym výskumom doloženým dôsledným poznámkovým aparátom. Neochvejne v nich rezonuje všeobecná i regionálna historiografia, pomocné vedy historické i ďalšie interdisciplinárne presahy. Bádatelia domáci či zahraniční, state slovenské, české i v anglickom jazyku. Ako sa vraví, ľudia tvoria dejiny, na stránkach Historického časopisu sa však často krát dejiny menia na príbehy, ktoré utvárajú ľudí. Prinajmenšom v prípade príspevkov a autorov, čo za všetky tie roky „zlegendárneli“.

O treťom oslávencovi, ktorý by mal byť srdcu múzejníka najbližší, sa dá napísať hneď niekoľko samostatných príspevkov. V prvom rade je jeho jubileum značne kontroverzné: hoci oslavovať mal už v roku 2023, kvôli dvom vynechaným ročníkom v rokoch 1960 a 1962 sa sedemdesiatnikom oficiálne stane až v priebehu roku 2024, v skutočnosti však LXX (70) ročník periodika vyjde až v roku 2025, pretože na rozhraní rokov 1998 a 1999 došlo k skoku v číslovaní ročníkov o jeden napred (vynechaný ročník 44). V druhom rade múzejníci, ich práca a výsledky majú množstvo styčných bodov s činnosťou vedeckých spoločností pôsobiacich pri SAV, napriek tomu Múzeum zostáva „neakademickým“ médiom, čo môže byť považované za značný hendikep. No a v neposlednom rade, odveké nelichotivé postavenie múzejníctva v spoločnosti, neľahký a neistý osud múzeí, nedostatočné finančné zázemie, dobové pomery a maniere popredných kultúrnych pracovníkov, to vždy platilo a, žiaľ, bude platiť.

Ale emócie bokom, dôležité sú fakty. Jedným z nich je 269³ dosiaľ vydaných čísel periodika. Prvé z nich vyšlo ešte pod názvom Študijný a informačný materiál, no už druhé nieslo titul Múzeum (do úvahy pripadalo hneď niekoľko variantov názvu) a vyšlo v apríli 1954. Prvé ročníky mali formu bulletinu a o internom charaktere svedčil aj počet výtlačkov, ktorý sa pohyboval rádovo v stovkách. Neupravené články v podobe strojom písaných textov boli bez ďalšej úpravy rozmnožované cyklostylom a expedované priamo z redakcie Sväzu slovenských múzeí v Bratislave. Po jeho zániku v roku 1959 prevzal vydavateľskú štafetu Kabinet muzeálnej a vlastivednej práce pri Slovenskom múzeu (od roku 1961 Slovenské národné múzeum) a niesol ju až do posledného čísla z roku 1978. Rok 1979 je rokom vzniku Ústrednej správy múzeí a galérií, časopis Múzeum dostal nového pána a zaznamenal výrazné grafické zmeny, ktorých dovtedy bolo len minimum, znamenajúce odklon od ponurých k pútavejším pastelovým farbám. Osemdesiate roky priniesli rok čo rok novú farbu i grafický dizajn obálky a do ďalšieho desaťročia vstupovala vizáž časopisu opäť s novinkou – obrazovým segmentom, ktorý už nikdy nevymizol, dokorán otvoril dvere pre zdokonaľovanie dizajnu vyvolané aktuálnymi dobovými trendmi a možno mu pripísať i dnešné plnofarebné prevedenie jednotlivých čísel periodika. Keď v roku 1988 skončila Ústredná správa múzeí a galérií, jej vydavateľská časť bola delimitovaná na Slovenské národné múzeum-Muzeologický ústav (neskôr Muzeologické informačné centrum, Národné múzejné centrum, Muzeologický kabinet), od roku 2004 časopis vychádzal pod hlavičkou Slovenského národného múzea, ku ktorému sa niekedy pred rokom 2008 pridal Zväz múzeí na Slovensku so sídlom v Banskej Bystrici, tandem to spolu tiahol do roku 2011, od 2012 za časopis zodpovedá Slovenské národné múzeum.

Obsahová štruktúra veľkoformátového časopisu sa v priebehu desaťročí menila a vyvíjala, niektoré rubriky pribudli, iné sa vytratili, tie ustálené modifikovali svoje názvy, a to v snahe, aby štúdie, materiály, odborné správy, recenzie a anotácie zaberali čo najširšie spektrum múzejnej problematiky vrátane teoretickej i praktickej muzeológie, výstavníctva, múzejnej pedagogiky, konzervovania, reštaurovania i preparovania, práce s verejnosťou, výstavnej kritiky a problematiky kultúrneho dedičstva všeobecne, vedné odbory zastúpené v slovenských múzeách nevynímajú. Svoje miesto však majú i profily významných múzejníkov, zberateľov či osobností z príbuzných vedných odborov, užitočné reflexie najnovších trendov informačných a komunikačných technológií

³ Počet vyjdených čísel pri jednotlivých periodikách nebol pre neúplnosť niektorých ročníkov v knižničnom fonde Hornonitrianskeho múzea v Prievidzi fyzicky overený ani štatisticky či archívne verifikovaný.

nezadržateľne prenikajúcich do všetkých sfér života, poznámky k rekonfigurácii, revitalizácii i modernizácii inštalčných prvkov, chýlostivé otázky interaktivity, priestorové problémy vrátane depozitárov či neprikrášené a nekompromisné pohľady priamo do „múzejnej kuchyne“.

Od prvého do šiesteho ročníka vychádzal časopis Múzeum s jednoduchým podnázvom študijný a informačný materiál. V roku 1961 vyšlo osamotené číslo 1 s podnázvom študijný, metodický a informačný materiál, čísla vychádzajúce v období 1963 – 1980 mali ustálený podnázov metodický, študijný a informačný materiál, v rokoch 1981 až 1988 mal podnázov tvar metodický, študijný a informačný materiál pre potreby pracovníkov múzeí a galérií, od ktorého roky 1989 – 1994 diferencovalo jediné slovo: metodický, študijný a informačný bulletin pre potreby pracovníkov múzeí a galérií, od roku 1995 do roku 2012 Múzeum všetci poznali ako metodický, študijný a informačný časopis pre pracovníkov múzeí a galérií, no a v súčasnosti periodikum vychádza s podnázvom metodický, študijný a informačný recenzovaný časopis pre zamestnancov múzeí a galérií. Seriál od svojich začiatkov slúžil v prvom rade študijným potrebám slovenských (ale i českých) múzejníkov, informáciami z oblasti múzejníctva a muzeológie však oboznamoval i širšiu odbornú a laickú verejnosť, podnecoval dialóg o odborných múzejných činnostiach medzi múzeami i samotnými múzejníkmi a šíril medziodborové aspekty výsledkov ich práce. So zmenou vydavateľa na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov 20. storočia sa k dovedejšej náplni periodika pridala i metodická činnosť a do obsahu pribudlo množstvo tematických materiálov. Ústretovým krokom k zahraničným odborníkom bolo publikovanie nemeckých, anglických, ruských a francúzskych resumé, ktoré postupom času vystriedali anglické abstrakty a kľúčové slová. O zvýšení kreditu vedeckého média a podielu odbornosti svedčia od roku 2013 i recenzie príspevkov.

Od metodického materiálu k popularizátorovi múzejníctva

Údaje o lokácii všetkých jubilujúcich⁴ periodík sú dostupné v katalógu Hornonitrianskeho múzea v Prievidzi a v Súbornom katalógu periodík Slovenskej republiky spravovanom Univerzitnou knižnicou v Bratislave.

⁴ Okrem „veľkej trojky“ jubilujú aj ďalšie tri periodiká - Pamiatky a múzeá, Slovenská archeológia a Slovenská literatúra, ktoré rovnako vydávajú Slovenské národné múzeum, respektíve Slovenská akadémia vied. V prípade revue Pamiatky a múzeá bráni zariadeniu medzi klasiku fondu rozdelenie seriálu v rokoch 1961 až 1991m respektíve 1970 až 1989, keď vychádzalo ako Vlastivedný časopis a Pamiatky a príroda, aby sa od roku 1991 opäť spojilo pod jednu hlavičkou. V prípade časopisu Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre je dôvod omnoho prozaičnejší - múzeum periodikum Slovenská archeológia už viac ako pol druhá desaťročia neabonuje. Podobne časopis Ústavu slovenskej literatúry Slovenskej akadémie vied Slovenská literatúra - nové čísla revue pre literárnu vedu prestali „dochádzať“ po roku 1977 -, ktorého zameranie najmenej zodpovedalo poslaniu vlastivedného múzea.

VÝBEROVÁ BIBLIOGRAFIA PRÍSPEVKOV (A MEDAILÓNOV) HORNONITRIANSKÝCH MÚZEJNÍKOV
V PERIODIKU MÚZEUM (ISSN 0027-5263)

- BELÁKOVÁ, Soňa. Konzervácia turisbully z tureckého bujuruldu Kamenec. In *Múzeum*, 2008, roč. 54, č. 4, s. 3-4.
- BRTEK, Ján. Anostraca, Notostraca a Conchostraca v zbierkach Vlastivedného múzea v Bojniciach. In *Múzeum*, 1967, roč. 12, č. 4, s. 32-36.
- BRTEK, Ján. Dodatky k článku Anostraca, Notostraca a Conchostraca v zbierkach Vlastivedného múzea v Bojniciach. In *Múzeum*, 1975, roč. 20, č. 20, s. 50-51.
- GÉCZYOVÁ, Iveta. Múzeá a verejnosť... a múzejníci. In *Múzeum*, 1998, roč. 43, č. 1. [Príloha] Spravodajca Zväzu múzeí na Slovensku, 1998, roč. 1, č. 2, s. 1.
- GÉCZYOVÁ, Iveta - KERATOVÁ, Katarína. Výstava Stopy tisícročí v múzeu. In *Múzeum*, 2000, roč. 46, č. 2, s. 37.
- GÉCZYOVÁ, Iveta. Za návštevníkmi s výstavou "Za tajomstvami Zeme". In *Múzeum*, 2002, roč. 48, č. 3, s. 36.
- GÉCZYOVÁ, Iveta. O jednej zbierke v regionálnom múzeu. In *Múzeum*, 2006, roč. 52, č. 3, s. 1-3.
- GÉCZYOVÁ, Iveta. Sympóziu o akvizičnej činnosti múzeí. In *Múzeum*, 2007, roč. 53, č. 4, s. 45-46.
- GÉCZYOVÁ, Iveta. ESEZ nielen na zbierkové predmety. In *Múzeum*, 2011, roč. 57, č. 1, s. 41-42.
- GÉCZYOVÁ, Iveta. Produkty nábytkárskeho priemyslu vo fonde Hornonitrianskeho múzea v Prievidzi. In *Múzeum*, 2019, roč. 57, č. 3, s. 10-12.
- KLIŽAN, Erik. Jubileum PhDr. Marty Remiašovej. In *Múzeum*, 2006, roč. 52, č. 4, s. 44-45.
- KLIŽAN, Erik. K nedožitým osemdesiatinám RNDr. Jána Brteka. In *Múzeum*, 2006, roč. 52, č. 4, s. 46-47.
- KOSTICKÝ, Bohuš. K päťdesiatinám Ondreja Beššeho. In *Múzeum*, 1983, roč. 28, č. 4, s. 103.
- KERATOVÁ, Katarína - GÉCZYOVÁ, Iveta. Z otvorenia VII. ročníka veľtrhu v Západomoravskom múzeu v Třebíči. In *Múzeum*, 2002, roč. 48, č. 3. [Príloha] Spravodajca Zväzu múzeí na Slovensku, 2002, roč. 5, č. 3, s. 2-3.
- KUPČOKOVÁ, Jaroslava. Vznik Muzeálneho spolku hornej Nitry a Múzea hornej Nitry. In *Múzeum*, 2002, roč. 46, č. 2, s. 17-18.
- KUPČOKOVÁ, Jaroslava. Mince s pamäťou národov. In *Múzeum*, 2002, roč. 46, č. 2, s. 38.
- KUPČOKOVÁ, Jaroslava - BELÁKOVÁ, Soňa - ANDREÁNSKA, Dominika. Šperk v Hornonitrianskom múzeu. In *Múzeum*, 2022, roč. 68, č. 2, s. 46-50.
- MÁCELOVÁ, Marta. Jubileum PhDr. Marty Remiášovej. In *Múzeum*, 1991, roč. 36, č. 4, s. 75.
- MÁCELOVÁ, Marta. K životnému jubileu PhDr. Marty Remiášovej. In *Múzeum*, 2001, roč. 47, č. 4, s. 47.
- MÁCELOVÁ, Marta. Za Martou Remiášovou. In *Múzeum*, 2008, roč. 54, č. 1, s. 58-59.
- OKÁLI, Ilja. RNDr. Ján Brtek šesťdesiatročný. In *Múzeum*, 1986, roč. 31, č. 3, s. 92-93.
- OKÁLI, Ilja. Životné jubileum Dr. Jána Brteka. In *Múzeum*, 1996, roč. 41, č. 3, s. 48.
- REMIÁŠOVÁ, Marta. Nedožité päťdesiatiny Jozefa Porubského. In *Múzeum*, 1967, roč. XX, č. 2, s. 80-84.
- REMIÁŠOVÁ, Marta. Príspevok k činnosti archeologického oddelenia vo Vlastivednom múzeu v Bojniciach. In *Múzeum*, 1970, roč. XX, č. 1, s. 42-44.
- REMIÁŠOVÁ, Marta. Lužické pohrebisko v Opatovciach nad Nitrou. In *Múzeum*, 1975, roč. 20, č. 3, s. 149-152.
- REMIÁŠOVÁ, Marta. Lužická kultúra na hornej Nitre. In *Múzeum*, 1977, roč. 22, č. 1, s. 104-105.
- RUSINOVÁ, Marta. Stolička číslo 14 (a iné kúsky od Thoneta). In *Múzeum*, 2014, roč. 60, č. 4, s. 28-29.
- RUSINOVÁ, Marta. Zborník Trenčianskeho múzea v Trenčíne 2019. Trenčianske múzeum v Trenčíne, Trenčín, 2020, 241 s. ISBN 978-80-972123-2-2. In *Múzeum*, 2021, roč. 67, č. 2, s. 66-67. Recenzia.